

BOOM ŠTÚDIA SOCIÁLNEJ PRÁCE NA AKADEMICKEJ PÔDE SLOVENSKA PO ROKU 1989

(Katastrofa, alebo nevyhnutná prvá etapa
rozvoja sociálnej práce na slovenských vysokých školách?)

doc. PhDr. Stanislav Matulay, PhD.

Návrat študijného odboru sociálna práca na slovenskú akademickú pôdu po roku 1989 vyvolal boom, ktorý priniesol kvantitatívne rozšírenie tohto odboru na všetky možné i nemožné vysoké školy a v podobe detašovaných pracovísk doslova do všetkých kútov Slovenska.

To, čo ma ako účastníka tohto boomu mierne prekvapovalo už najmenej pred pätnástimi rokmi bola skutočnosť, že všetky vysoké školy a univerzity, všetky fakulty a všetky katedry ponúkali doslova jedno a to isté: to znamená študijný odbor sociálna práca, bez akéhokoľvek pokusu ponúknuť niečo originálne, niečo špecifické, a to v podobe študijných programov a podprogramov kopírujúcich teóriu a prax sociálnej práce.

Priznávam, že to čo som vtedy považoval za iracionálne, teraz považujem za racionálne. Premena vzdelania na tovar a hlavne skutočnosť, že o tento tovar bol enormný záujem, spôsobilo premenu profesionality vysokoškolských, vedecko-pedagogických pracovníkov na profesionalitu obchodníkov, či podnikateľov.

A načo by výrobca či obchodník sa snažil inovovať svoj tovar, keď zákazníkom stačí ten, na ktorý sú už nastavené výrobné linky. Veď na koniec aj Ford vyrábala svoje legendárne „Téčko“ v nezmenenej podobe najmenej pätnásť rokov a k inováciám tohto modelu pristúpil až pod tlakom konkurencie a poklesu predaja a teda i ziskov.

Zdá sa, že práve a jedine tieto faktory dokážu priniesť zmeny aj na trhu štúdia sociálnej práce na Slovensku a zároveň sa mi zdá, že ten čas už prichádza. Je mi samozrejme ľúto, že nutnosť zmien v oblasti štúdia sociálnej práce na Slovensku neprichádza zvnútra, čiže pod tlakom profesionality členov academickej pôdy.

Práve táto profesionalita, by nám teoreticky mala brániť učiť stále to isté, čiže akýsi všeobecný guláš všeobecnej sociálnej práce, kde študent študuje „z každého rožka troška“, a absolventi vedia všetko a zároveň nič poriadne. Mala by v nás prebúdzat' ambície hľadať nové možnosti, reagovať na nové situácie návrhmi nových riešení, mala by nám brániť riadiť sa slovenským pragmatizmom, podľa ktorého odborné problémy riešim len do výšky svojho platu.

Vzhľadom na to, že uvedené myšlienky sú skôr zbožnými želaniami, ako realitou, musíme sa v danej situácii uspokojiť s tým, že zmeny prichádzajú a budú prichádzať pod neúprosným tlakom ekonómov, čiže tak tajomníkov fakúlt vysokých verejnoprávnych škôl, ako aj majiteľov súkromných vysokých škôl.

O tých možno povedať, že potrebu inovácií (aj) v oblasti štúdia sociálnej práce vnímajú jednoznačne a primárne cez pokles finančných príjmov, ktorý samozrejme kopíruje relatívne silný pokles počtu študentov. Pokiaľ sa týka obsahu týchto inovácií, ak nás k nim nedonútila iracionálna profesionalita, tak nás k nim donúti racionálna ekonomická situácia.

Takže pri troche pesimizmu (alebo skôr pragmatizmu?) v tomto naozaj vidím v podstate jediný dôvod, jediný „kategorický imperatív“, ktorý nevyhnutne vyvolá zmeny aj v prípade štúdia sociálnej práce v podmienkach slovenskej akademickej pôdy, pretože tá je už dávno iba jedným zo subsystemov globálneho trhového systému.

Obávam sa, že logickou syntézou tejto stručnej analýzy je fakt, že medzi obchodnými reťazcami a vysokými školami v celoslovenských, celoeurópskych i celosvetových rozmeroch nie je a ani nemôže byť podstatný rozdiel, pretože v trhovej spoločnosti je úplne všetko tovarom, vrátane zdravia i života človeka, čiže vecí, ktoré sa predávajú ako tovar, pričom ich ale žiadny ľudský výrobca nevyrobil.

Pokiaľ ide o vzdelanie, tí čo si myslia, že aj vysoké školy možno v určitom zmysle považovať za firmy produkujúce vzdelaných ľudí ukazujú, že vzdelanie má pre nich hlavne inštrumentálnu hodnotu. Inak povedané, takýto ľudia študujú preto, aby mali vyšší plat, a nie preto, že milujú vedomosti, nie preto, že pociťujú túžbu vedieť toho stále viac, a to i v tom prípade, keď im nikto nepridá ani euro.

Povedané inými slovami, odmietnutie inštrumentálneho prístupu ku vzdelaniu vzdelancami by malo a musí vychádzať z toho, že vzdelanie a teda i proces vzdelávania pre nich by mala byť a musí byť hodnota cieľová, absolútna, ktorá nepotrebuje žiadne dodatočné odôvodnenie a už vôbec nie odôvodnenie pragmatické, finančné.

Vrátim sa však k ďalšej dôležitej otázke nadhodenej v podnadvise tohto nášho príspevku, a to otázke, či je teda boom vysokoškolského štúdia sociálnej práce katastrofou, alebo nevyhnutnou, prvou etapou návratu sociálnej práce rozvoja na slovenské vysoké školy, etapou jej kvantitatívneho rozvoja, po ktorej bude rovnako nevyhnutne nasledovať druhá etapa, etapa jej kvalitatívneho rozvoja.

Moja odpoveď na túto otázku vychádza v prvom rade z môjho presvedčenia, že veci, ktoré sa dejú, nie sú ani zlé ani dobré; znamienka mínus či plus im pridávame my sami, a to už v priebehu ich diania, prípadne okamžite potom čo sa stanú. Realita je však taká, že jednak

nikdy nemáme, ani nikdy nebudeme mať všetky informácie, ktoré sú k danému hodnoteniu potrebné, a do budúcnosti už nevidíme vôbec, preto často udeľujeme znamienka plus alebo mínus ihneď a chybné.

V týchto súvislostiach nie náhodou vznikli staré slovenské príslovia: Človek mieni, Pán Boh mení, Dočkaj času ako hus klasu, a pod. Nakoniec z nášho života by sme vedeli všetci uviesť veci, ktoré sa nám stali a niesli sme ich ako ťažké krivdy, a to až do chvíle, keď sa objavili ich prvé kladné následky, respektíve súvislosti.

Pokiaľ sa týka samotného boomu, k jeho imanentným vlastnostiam patrí nekontrolovateľnosť, nevypočítateľnosť, iracionalita, čiže charakteristiky, ktoré zvykneme považovať za negatívne; ja však veci vidím inak a preto odporúčam pri konečnom hodnotení aj v tomto prípade radšej nejaký čas počkať.

Z doteraz povedaného teda vyplýva, že aj boom nevidaného rozmachu záujmu občanov všetkých vekových kategórií o štúdium sociálnej práce nemožno vnímať len ako katastrofu, ktorá zapríčinila dehonestáciu tohto študijného odboru. A to v prvom rade jeho bezprecedentným rozšírením na množstve vysokých škôl na Slovensku a následným rastom počtu detašovaných pracovísk na celom území Slovenska, čo bolo jednoznačne rozvojom kvantity na úkor kvality. K tomu však musím hneď dodať, že nielen teória, ale v prvom rade prax už dávno preukázali, že kvalita vyrastá z kvantity a nie naopak.

To všetko znamená, že celkom legitímne môžeme daný boom vidieť aj kladne, a teda hodnotiť ho aj ako nevyhnutnú etapu návratu sociálnej práce na akademickú pôdu Slovenska, etapu jej kvantitatívneho nárastu. Až po tejto etape bude viac – menej nevyhnutne nasledovať etapa druhá, ktorá sa už bude niesť v duchu rozvoja kvality.

Lamentovanie je na Slovensku veľmi obľúbenou činnosťou, často sa pri lamentovaní popíja alko i nealko, a môžem potvrdiť, že dobre sa lamentuje aj vtedy, keď sú na stolíku k dispozícii obložené chlebíčky, koláče, zákusky, alebo aspoň pochutiny z obchodných reťazcov.

Nechcem robiť zbytočné exkurzy, ale v súvislosti s obchodnými reťazcami ma práve v tejto chvíli napadlo, že my už skutočne nie sme ľudia, ale sme platiaci klienti, ani nie sme subjektmi, ale sme skutočne iba ohnivkami v reťazi konzumu. Dokonca nás ani nemusia označovať číslami, sme jednoducho anonymnými ohnivkami reťaze s jednotným číslom „nula“. Niektorí z týchto núl z danej reťaze vypadnú, iní nastúpia na ich miesto, a mocní tohto sveta nemajú žiadny dôvod aby nás identifikovali, osobitne dovtedy, kým dodržiavame nimi stanovené pravidlá, to znamená chováme sa ako „nuly“. A to sa samozrejme týka aj akademickej pôdy, ktorá už dávno stratila posvätnosť; presnejšie povedané jej posvätnosť

pripomínajúca v minulosti posvätnosť kresťanských chrámov, sa zmenila na posvätnosť chrámov konzumu.

V tomto momente už považujem za potrebné dolamentovať a vrátiť sa k svojej pôvodnej myšlienke, že, lamentovanie dané problémy väčšinou nerieši, takže sa pokúsim o formulovanie ciest, postupov, návrhov, čo má len tak mimochodom (asi nie náhodou) svoje pevné miesto napríklad aj v štruktúre bakalárskych a magisterských prác pod názvom opatrenia pre prax.

Tých možností je samozrejme viac; ako prvý variant ponúkam možnosť akreditovania študijných programov i podprogramov, ktoré by vychovávali odborníkov na určité oblasti sociálnej práce, alebo ako sa najnovšie hovorí na určité polia sociálnej práce.

Pri tvorbe týchto študijných programov a podprogramov by bolo možné vychádzať z viacerých kritérií, do ich podrobného rozboru sa púšťať nemôžem, pretože tento text by sa už dostal za hranice eseje.

Preto uvediem iba nasledovné príklady: tým prvým je možnosť akreditovať študijné programy, respektíve podprogramy, ktoré by kopírovali štátnu správu a samosprávu, rovnako by bolo možné uvažovať o študijných programoch a podprogramoch, ktoré by vychádzali zo zákona o sociálnych službách a pod.

Ak by sme vyšli napríklad z členenia sociálnej práce na teóriu a výskum, čiže metodológiu, jedným z možných variantom by bolo akreditovanie nového študijného programu napríklad s názvom: Vedeckovýskumný pracovník pre oblasť sociálneho výskumu, ktorý by vychovával absolventov špecializovaných na realizáciu sociálneho výskumu na všetkých možných úrovniach.

Celkom na záver, aby som nezabudol na jedno z kľúčových slov z nadpisu tohto príspevku – boom študijného odboru sociálna práca. V prvom rade zdôrazňujem, že lamentovať nad boomom je naozaj stratou času, boom je preto boomom, lebo je procesom nekontrolovateľným, chaotickým, iracionálnym, a keby som nahliadol do slovníka cudzích slov, tak by som tam určite našiel ešte ďalšie inteligentné nadávky.

Tou podstatnejšou vecou, ktorá ma v týchto súvislostiach zaujíma, je to, že ako vieme, všetko čo sa začalo, to sa aj raz skončí, čiže v tomto zmysle je všetko okolo nás aj v nás systémom procesov, ktoré majú svoj začiatok i koniec. Povedané jazykom formálnej logiky, ak každý proces, ktorý začal aj skončí, a ak je aj boom procesom, tak raz skončí tiež.

Čitateľa, ktorý si v tejto chvíli hovorí napr.: „To som vedel aj bez teba“, si mienim udobriť tým, že sa priznám, že mi išlo len o vytvorenie klasického „somárskeho mostu“, cez ktorý som sa dostal k nasledovným záverom.

Momentálna situácia naznačuje, že boom študijného odboru sociálna práca začína pomaly, ale iste upadať, počet záujemcov o tento študijný odbor klesá. Tento záver je tiež jednoduchý, to čo chcem v tomto momente zdôrazniť je možnosť pozrieť sa na daný boom, i na to čo narobil, upozorňujem, že dobré i zlé, nielen z pohľadu záporného, ale aj z pohľadu kladného.

Prvým predpokladom kladného pohľadu na daný boom je uvedomiť si, pripustiť, že on jednoducho po roku 1989 musel prísť, musel byť presne takým, akým bol, čiže nekontrolovateľným, iracionálnym a tú tretiu nadávku som už zabudol, pozrite si ju vyššie v texte, ja nemám čas, musím písať.

Druhým predpokladom kladného pohľadu na daný boom, ako som už uviedol v texte vyššie, je sumarizácia nielen záporných ale aj jeho kladných prínosov. A napokon tretím, a pre mňa v tomto prípade rozhodujúcim momentom kladného pohľadu na tento boom je môj názor, že ho môžem ja, a verím, že nielen ja, zobrať aj ako prvú etapu návratu sociálnej práce, na slovenskú akademickú pôdu, ktorá už končí.

Toto konštatovanie prichádzajúceho konca prvej etapy opätovného rozvoja sociálnej práce na slovenskej academickej pôde, pre mňa opäť cez prizmu kladného pohľadu v prvom rade znamená, milý čitateľ pozor, teraz to emocionálne preženiem, radosť z príchodu druhej etapy rozvoja sociálnej práce na slovenskej academickej pôde.

Toto druhé obdobie by malo byť obdobím kvalitatívneho rozvoja štúdia sociálnej práce, to znamená obdobím vzniku viacerých špecializovaných študijných programov a podprogramov, ktoré by zodpovedali vývoju teórie a metód sociálnej práce, ale aj vývoju sociálnych problémov slovenskej spoločnosti. Niektorí s tým samozrejme musí začať, a to v prvom rade v rámci „boja o študenta“ a tí ostatní budú od neho „odpisovať“.

Kontakt na autora

doc. PhDr. Stanislav Matulay, PhD.

Vysoká škola Danubius

mobil: 0903 602 449

e-mail: smatulay@gmail.com